

NOU SOCIALISME, APROFUNDIMENT DE LA DEMOCRÀCIA

JOAN SUBIRATS

Institut de Govern i Polítiques Públiques - UAB
Barcelona, Catalunya

1. Democràcia?

La democràcia és avui una paraula, una expressió, un terme que de tant ser emprat per propis i estranys, cada vegada explica menys. L'ús i abús de "democràcia", la seva aparent inatacabilitat, converteix aquest concepte en més i més redundant, i acaba sent un element que no distingeix políticament a gairebé ningú. Tots veiem com els grans organismes internacionals i multilaterals, les grans potències mundials, qualsevol estat i qualsevol actor polític a qualsevol lloc, fa servir el terme i se'n serveix per justificar allò que es fa o per criticar allò que no es fa. Però, en canvi, el cert és que si recuperem el seu sentit original, el profund sentit transformador que va tenir, entendríem que no és pas possible que la paraula *democràcia* aparegui tan sovint en boca de molts dirigents polítics, econòmics i socials, que de demòcrates en tenen ben poc si ens atenem a la seva manera de fer i als interessos que serveixen.

No podem pas confondre democràcia amb les regles bàsiques que fixen l'elecció dels governants (assemblea representativa, igualtat de vot, llibertat d'elecció entre candidats i partits que competeixen entre ells, decisions preses per majoria amb respecte i garanties per a les minories, principi de responsabilitat del govern). Aquestes regles són, indubtablement importants, però no poden pas esgotar el significat profund de la democràcia. La lluita per la democratització de les nostres societats ha estat llarga i intensa. I aquí, quan parlem de democratització ens referim a un altre dels seus significats històrics: la igualtat, una igualtat no només jurídica sinó també social i econòmica. No podem pas oblidar que quan la burgesia va aconseguir liderar la fi dels monarques absolutistes amb les revolucions anglesa i francesa, allà mateix van sorgir persones i grups que lluitaven per aconseguir una llibertat i una igualtat real. Els primers demòcrates van ser clars adversaris de la visió estrictament liberal i representativa de la política, i varen reivindicar la utopia social, la igualtat real de les persones de qualsevol condició.

Des d'aleshores, els canvis dels darrers anys, el gran canvi d'època al qual assistim, està provocant que els vicis d'aquesta visió estrictament formal i representativa de la política s'hagin posat encara més de manifest. No podem pas confondre els valors de la democràcia, la seva passió per la igualtat, amb l'estricta compliment formal d'unes regles que moltes vegades serveixen precisament per justificar la desigualtat existent.

En molts casos, la visió que democràcia és només "eleccions i partits", ve acompanyada d'una pèrdua creixent de la nostra capacitat d'influir en l'acció de govern. I això és així malgrat que formalment mantinguem la nostra condició de ciutadans (la qual cosa no passa pas sempre: recordem els milers d'immigrants que compleixen els seus deures com a ciutadans, però no tenen drets de ciutadania política). Tot això porta que es vagi produint un creixent debilitament de la capacitat popular d'influir i condicionar decisions que ens afecten enormement, i amb això es perd una bona part de la legitimitat d'una democràcia que només manté obertes les portes dels ritus formals i institucionals. D'altra banda, la globalització econòmica ha provocat que els poders públics siguin cada vegada menys capaços de condicionar l'activitat econòmica i empresarial, i en canvi les corporacions segueixin influint i pressionant unes institucions que no disposen dels mateixos mecanismes dels quals disposaven abans per equilibrar aquest joc.

Al capdavant, allò que predomina és una "democràcia de baixa intensitat", en la qual s'augmenta la consciència sobre les limitacions de les capacitats reals del govern de les institucions en el nou escenari de mundialització econòmica, mentre els actors politico-institucionals semblen estar cada vegada més tancats en el seu univers autosuficient.

2. Socialisme i transformació social

La democràcia no té perquè considerar-se una finalitat en ella mateixa. Allò que està en joc, la pregunta que es podria fer, seria: ¿com avancem

cap a un món més just, en el qual els ideals de llibertat i igualtat es puguin complir de manera més satisfactòria? No crec que la resposta pugui ser cap altra que democràcia. Però, una democràcia que recuperi el sentit transformador, igualitari i participatiu que tenia fa anys. I que per tant superi aquesta visió utilitària, minimalista i encobridora de profundes desigualtats i exclusions que té ara a moltes parts del món. Una democràcia com a resposta als nous reptes econòmics, socials i polítics als quals ens enfrontem. I això entenc que ens porta indefectiblement a qüestionar-nos el sistema econòmic capitalista en el qual s'ha desenvolupat aquesta visió restrictiva i formalitzadora d'una democràcia domesticada.

Efectivament, recordem que capitalisme i democràcia no han estat mai termes que convisqueessin amb facilitat. La força igualitària de la democràcia ha casat més aviat malament amb un sistema econòmic que considera la desigualtat com una cosa natural amb què s'ha de conviure inevitablement, ja que qualsevol esforç en sentit contrari seria vist com a *distorsionador de les condicions òptimes de funcionament del mercat*. No volem pas dir amb això que democràcia i mercat siguin incompatibles. De fet existeixen mecanismes de mercat amb arrels mil·lenàries. El que és molt més recent és aquesta visió totalitzadora del capitalisme que ha convertit qualsevol relació social en mercantil, i que ha conduït que l'economia es converteixi en quelcom divinitzat i naturalitzat, com si fos la pluja o un accident geogràfic. No podem acceptar que se'ns digui que tal alternativa "no és econòmicament possible", ja que hem de posar en qüestió que existeixi una sola manera de fer les coses. L'economia és un artífici humà que ha d'estar al servei de les persones, i no pas les persones al servei de l'economia. Hem de cercar fórmules de desenvolupament que, més enllà de les capacitats d'assignació de recursos que disposa el mercat, recuperi capacitats de govern que equilibrin i posin fronteres a allò que avui és una expansió sense límits visibles del poder corporatiu a escala mundial, amb quotes creixents de desigualtat i de desesperança per a moltes persones i col·lectius. I per això necessitem recuperar la dignitat i el sentit transformador del socialisme com a renovada utopia social.

Hem de dur el debat de la democratització a esferes que avui semblen blindades: què s'entén

per creixement, què entenem per desenvolupament, qui defineix costos i beneficis, qui guanya i qui perd davant de cada opció econòmica aparentment objectiva i neutra. Necessitem recuperar el sentit polític i transformador de moltes experiències socials que avui senzillament semblen "curioses" o resistents a la individualització dominant. Entenent que hi ha molta "política" en allò que aparentment es podria senzillament definir com a "noves dinàmiques socials".

La política no s'acaba pas a les institucions. Política vol dir capacitat de donar resposta a problemes col·lectius. Per tant, sembla important avançar en noves formes de participació col·lectiva i d'innovació democràtica que no es desvinculin del canvi concret de les condicions de vida de la gent. No té massa sentit continuar parlant de democràcia participativa, de noves formes de participació política, si ens limitem a treballar en l'estret camp institucional, o en com millorem els canals de relació-interacció entre institucions polítiques representatives i societat. *Democràcia transformadora i nou socialisme estan avui inevitablement units* en aquesta renovada recerca de la justícia social.

Finalment, voldria destacar altres elements significatius des del meu punt de vista. La tradició en la qual s'inscriu l'esquerra occidental, ha tendit a connectar els processos de transformació social amb processos de canvi que bàsicament passen des de "dalt", i a partir dels recursos i coneixements "dels que saben". En aquests moments, aquestes dues perspectives són clarament limitadores en la línia de democratització igualitària en la qual estem reflexionant. Convé recordar que hi ha moltes menes de coneixement i de sabers, i que per tant és molt important recuperar les "memòries" de la transformació i dels canvis socials, recuperar i valorar el coneixement tàcit i implícit de molts d'actors socials i de molts sectors populars, que aspiren només a ser objecte d'atenció política i de preocupació transformadora, sinó també subjectes polítics amb veu pròpia. La democràcia transformadora, participativa i igualitària per la qual apostem, ha de recuperar la veu, la presència i els sabers dels que han estat tradicionalment exclosos de les decisions que els afecten.